

Motion till riksdagen 2006/07:K312

av Lars Ohly m.fl. (v)

Lika rättigheter oavsett sexuell läggning eller könsidentitet

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	3
3	Inledning	6
3.1	Heteronormativitet, lesbisk feminism och HBT-politik	6
4	Internationellt HBT-arbete	7
4.1	Asylsökande HBT-personer	8
5	Rättstrygghet för HBT-personer.....	8
5.1	Grundlagen.....	9
5.2	En särskild HBT-förordning för myndigheterna	9
5.3	Tillsynsmyndigheters särskilda ansvar.....	10
5.4	Den heteronormativa lagstiftningen	11
5.4.1	Queerteori	11
5.4.2	Objektifieringen i medier hotar jämställdheten.....	12
5.4.3	Förälder i stället för ”mor och far”.....	12
5.5	Brottsbalken	12
5.5.1	Förolämpning	12
5.5.2	Försvårande omständigheter	13
5.5.3	Diskriminering och hets mot folkgrupp	13
5.6	Ökad HBT-kompetens inom rättsväsendet.....	14
5.6.1	Polisen.....	14
5.7	Brottsofferjour för HBT-personer	15
6	Familjerätt	16
7	Könsneutral äktenskapslagstiftning.....	16
7.1	Partnerskapslagen.....	17
7.1.1	Diskrepans mellan partnerskapslagen och äktenskapsbalken	17
8	Assisterad befruktning	18
9	Diskriminering inom utbildningsväsendet	18
9.1	Likabehandling inom universitet och högskolor	18
9.2	Likabehandling inom grundskola, gymnasieskola och komvux.....	19

Fel! Okänt namn på

9.3 HBT-kompetens	19
9.3.1 HBT-undervisning vid grundskola, gymnasium och komvux	20
9.3.2 HBT-undervisning vid universitet och högskolor	21
10 Diskriminering av HBT-personer i arbetslivet	21
10.1 Transpersoner	22
11 Kultur för alla	23
12 Värnpliktstjänstgöringen	23
13 Hälso- och sjukvården	23
13.1 Självmordsprevention.....	24
13.2 Transsexuellas situation.....	24
13.2.1 Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall	25
13.3 Hiv- och aids-satsningar	26

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att utlänningslagen ska tillämpas i enlighet med lagstiftarens intentioner.¹
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att könsidentitet ska omfattas av flyktingbegreppet.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att införa ett förbud mot att riksdagen kan anta lagar som diskriminerar HBT-personer i regeringsformen.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att könsidentitet ska omfattas av regeringsformens 1 kap. 2 §.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att 2 kap. 15 § regeringsformen ges följande lydelse: "Lag eller annan föreskrift får ej innebära att någon missgynnas därför att han eller hon med hänsyn till ras, hudfärg, etniskt ursprung, sexuell läggning eller könsidentitet tillhör en annan minoritet."
6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att transpersoner omfattas av tryckfrihetsförordningens bestämmelse i 7 kap. 4 § 11 om hets mot folkgrupp.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att införa en särskild HBT-förordning innehållande konkreta och utvärderingsbara mål för att avskaffa diskrimineringen av HBT-personer i statsförvaltningen.
8. Riksdagen begär att regeringen i myndigheters regleringsbrev ställer krav på HBT-kompetens i verksamheten och för dess personal.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att tillsynsmyndigheterna ska få ett särskilt uppdrag att se över myndigheternas genomförande av de förändringar som HBT-relevant lagstiftning inneburit.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att regeringen ska tillsätta en utredning med uppdrag att vidta en översyn av lagstiftningen ur ett perspektiv som ifrågasätter lagstiftningens heteronormerande verkan.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att de författningar som innehåller benämningarna mor och far ersätts med det könsneutrala begreppet förälder.
12. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagändring som innebär att 5 kap. 5 § 4 brottsbalken ska omfatta sexuell läggning och könsidentitet.²
13. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att könsidentitet ska räknas som försvarande omständighet enligt 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.²

Fel! Okänt namn på

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att regeringen bör ge rättsväsendets myndigheter i uppdrag att öka kunskaperna om straffskärpningsparagrafens innebörd och användningsområde.²
15. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning om olaga diskriminering som innebär att sexuell läggning och könsidentitet ska omfattas av 16 kap. 9 § brottsbalken.²
16. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning om hets mot folkgrupp som innebär att könsidentitet ska omfattas av 16 kap. 8 § brottsbalken.²
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att införa ett samarbete mellan HBT-organisationer och polisen.²
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om ökad HBT-kompetens inom rättsväsendet.²
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att göra en översyn av brottsofferjournernas HBT-kompetens.²
20. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagändring som innebär att äktenskapsbalken görs könsneutral.³
21. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagändring som innebär att partnerskapslagen avskaffas under förutsättning att äktenskapsbalken görs könsneutral.³
22. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att anknävningsvillkoren i lag (1994:1117) om registrerat partnerskap avskaffas.³
23. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att det införs en möjlighet att söka dispens från 18-årsregeln enligt lag (1994:1117) om registrerat partnerskap.³
24. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att lesbiska kvinnor får tillgång till assisterad befruktning på samma villkor som heterosexuella kvinnor.⁴
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att studenter vid Försvarshögskolan och Polishögskolan ska omfattas av lagen (2001:1268) om likabehandling av studenter i högskolan.⁵
26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att lagen (2001:1268) om likabehandling av studenter i högskolan även ska omfatta diskriminering på grund av könsidentitet.⁵
27. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever även ska omfatta diskriminering på grund av könsidentitet.⁵
28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att uppdra åt Skolverket och Högskoleverket att ta fram en plan för hur alla anställda inom utbildningsväsendet ska få HBT-kompetens.⁵

Fel! Okänt namn på

29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att återkomma med förslag på hur frågor om sexuell läggning och könsidentitet ska beröras på ett integrerat sätt i undervisningen i grundskolan och gymnasieskolan.⁵
30. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att ge Högskoleverket i uppdrag att ta fram förslag till nödvändiga ändringar i högskoleförordningens examensordningar i syfte att integrera HBT-frågor.⁵
31. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att det är av stor vikt att Arbetsmiljöverket utvecklar sina föreskrifter kring HBT-personers psykosociala arbetsmiljö.⁶
32. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att könsidentitet tas in som en diskrimineringsgrund i lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning samt lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering.⁶
33. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om HBT-kompetens hos anslagsgivande myndigheter och institutioner på kulturområdet.⁷
34. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om skydd för värnpliktiga mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet.⁸
35. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att stärka HBT-kompetensen i hälso- och sjukvården.⁴
36. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att Statens folkhälsoinstitut och Socialstyrelsen ska få ett tilläggsdirektiv där det framgår att HBT-personers situation samt verktygen för att förebygga självmord inom denna grupp ska redovisas särskilt inom ramen för det nationella programmet för självmordsprevention.⁴

¹ Yrkandena 1 och 2 hänvisade till SfU.

² Yrkandena 12–19 hänvisade till JuU.

³ Yrkandena 20–23 hänvisade till CU.

⁴ Yrkandena 24, 35 och 36 hänvisade till SoU.

⁵ Yrkandena 25–30 hänvisade till UbU.

Fel! Okänt namn på

⁶ Yrkandena 31 och 32 hänvisade till AU.

⁷ Yrkande 33 hänvisat till KrU.

⁸ Yrkande 34 hänvisat till FöU.

3 Inledning

För Vänsterpartiet är det självklart att alla människors kärlek ska respekteras oavsett vem man väljer att älska. För oss är det en självklarhet att ingen ska diskrimineras på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet. Vi vill se ett samhälle där homosexuella, bisexuella och transpersoner (HBT-personer) kan förhålla sig lika självklart till sin sexuella läggning som heterosexuella gör till sin. Dessvärre har vi en lång väg kvar att vandra innan vi nått fram till detta mål.

Vi lever i ett samhälle där HBT-personer fortfarande osynliggörs, ifrågasätts och tvingas till utanförskap. Eftersom heterosexualiteten fortfarande ses som det normala utgår de flesta människor från att alla i deras omgivning är heterosexuella. Konsekvensen blir att den person som har en homosexuell eller bisexuell läggning eller en könsidentitet som inte stämmer överens med det biologiska könet uppfattas som avvikande. Med sexuell läggning avses homosexualitet, bisexualitet och heterosexualitet. För att sexuell läggning och könsidentitet ska vara ovidkommande krävs en lagstiftning som inte diskriminerar och särskiljer.

Homosexuella och bisexuella är män och kvinnor i olika åldrar med olika etnisk bakgrund, religion och politisk uppfattning. De kommer från olika samhällsklasser, från städer och från landsbygd. Det enda som skiljer dem från heterosexuella är att de har förmågan att älska och känna sexuell attraktion till någon av samma kön. Med transpersoner brukar man avse transvestiter, transsexuella, intersexuella, dragkings/queens och andra personer som har en könsidentitet eller ett beteende som tidvis eller alltid skiljer sig från vad som utifrån stereotypa föreställningar anses om det biologiska könets koppling till identitet och personlighet. Det kan också vara individer som av omgivningen uppfattas ha eller ge uttryck för en avvikande könsidentitet, t.ex. genom att deras könsidentitetsuttryck tidvis eller alltid skiljer sig från normen för det kön som registrerats för dem vid födseln. Transpersonsbegreppet som politisk term förutsätter inte att individen själv identifierar sig som transperson.

3.1 Heteronormativitet, lesbisk feminism och HBT-politik

Heterosexuella personer reflekterar sällan över sin egen eller andras sexuella läggning och hur stor betydelse den har för en människas identitet, självkänsla och personliga utveckling. I stället utgår de flesta från att alla i deras omgivning är heterosexuella. Detta brukar kallas för heteronormativitet, dvs. heterosexuell samlevnad ses som det enda och självklara sättet att leva på. Den heteronormativa maktordningen konstruerar HBT-personers beteenden som annorlunda, avvikande och olikheterosexuella personers beteende. Heteronormativiteten genomsyrar samhället och människors vardag på alla områden. Detta leder till att homosexuella, bisexuella och transpersoner osynliggörs, ifrågasätts och tvingas till utanförskap. Vänsterpartiet vill verka för ett sam-

Fel! Okänt namn på

hälle där homosexuella, bisexuella och transpersoner kan förhålla sig lika självklart till sin sexualitet och könsidentitet som heterosexuella gör till sin.

Lesbisk feminism synliggör bl.a. att fördomar om homosexualitet är intimt sammankopplade med könsmaksordningen i samhället där ”manlighet” värderas högre och där män som grupp är överordnade kvinnor. Detta tar sig bl.a. uttryck i att lesbiska och bisexuella kvinnor ofta osynliggörs och att lesbiska relationer förminskas. Det kan kopplas samman med den patriarkala föreställningen om att kvinnor saknar egen sexualitet och att den kvinnliga sexualiteten bara kan skapas av män och i relation till män. Samtidigt kan fördomarna mot homosexuella män vara tydligare och föraktet mot transpersoner är ofta mer öppet och tar sig grova uttryck.

I den här motionen presenterar vi förslag till åtgärder för att vi ska kunna få ett rättvist och jämlikt samhälle för alla flator, bögar, bisexuella, transsexuella, transvestiter, transgenderister m.fl. Människor måste ges samma möjlighet att forma sina liv oavsett könet på den de älskar och oavsett den egna könsidentiteten. Vi vill verka för att skapa ett samhälle som inte diskriminerar någon människa på grund av hennes eller hans sexuella läggning och/eller könsidentitet. Våra förslag innebär inte att alla de frågor som är av intresse för skyddet av mänskliga rättigheter, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet, kommer att avhandlas. Däremot anser vi att våra förslag kan utgöra en god grund för en HBT-politik med direkt inriktning på att främja de förutsättningar som är nödvändiga för att homosexuella, bisexuella och transpersoner ska kunna leva ett liv utifrån sina egna individuella förutsättningar, fria från det heteronormativa förtrycket.

Vi är djupt oroade över att familjekonservativa krafter inom den nya regeringen kommer att blockera de förslag som syftar till att stärka HBT-personers rättigheter. Kristdemokraterna verkar för att möjligheten för lesbiska kvinnor att få tillgång till assisterad befruktning ska tas bort samt för att äktenskapet ska förbli en institution som enbart är till för heterosexuella par (se t.ex. mot. 2005/06:L313).

4 Internationellt HBT-arbete

De internationella förpliktelser som ligger till grund för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter spänner över flera områden. Här återfinns medborgerliga och politiska rättigheter men även ekonomiska, sociala och kulturella. Det ligger ett oerhört stort värde i att alla människors mest väsentliga behov tillgodoses i form av rättigheter.

Åtnjutandet av samtliga fri- och rättigheter som garanteras ska ske på icke-diskriminerande sätt. Av principen om icke-diskriminering framgår att alla är lika inför lagen. Enligt artikel 1 i FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 stadgas att alla är födda fria och lika vad gäller värdighet och rättigheter. Av artikel 2 framgår att rättigheterna tillkommer envar. Våra förslag som syftar till att stärka HBT-personers rättigheter i det internationella samarbetet finns i motion ”HBT-personers rättigheter i världen” (U210).

4.1 Asylsökande HBT-personer

Vår utgångspunkt är att det tillhör de grundläggande mänskliga rättigheterna att kunna lämna det egna landet och söka asyl i ett annat land. Flera internationella konventioner som Sverige skrivit under skyddar denna rätt. Därför är det oerhört viktigt att vi försvarar flyktingrätten genom att personer som förföljs på grund av sin sexuella läggning eller könstillhörighet ges rätt till en fristad i Sverige.

Många länder, t.ex. USA, Kanada, Nederländerna, Norge, Danmark, Island, Finland, Australien, Tyskland och Nya Zeeland, ger redan i dag skydd enligt Genèvekonventionen åt den som riskerar förföljelse på grund av sexuell läggning. De personer som känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sitt kön eller homosexualitet kan numera även beviljas skydd som flyktingar i Sverige (prop. 2005/06:6, bet. 2005/06:SfU4). Trots ändringen av utlänningslagen har Migrationsverket och migrationsdomstolen fortsatt att utvisa homosexuella personer till länder som t.ex. Iran (Länsrätten i Stockholms län, mål nr. UM 225-06, avd. 11). Migrationsverket och migrationsdomstolen använder regelmässigt Utrikesdepartementets rapporter om mänskliga rättigheter som beslutsunderlag i flyktingärenden.

Av UD:s rapport om Iran från år 2005 framgår att

Bristen på tolerans i det iranska samhället är långtifrån absolut: män håller varandra i händerna, de vänslas i parkerna etc. Man kan någon gång se män kyssa varandra på gatan eller se sminkade män. Det är något av en paradox i Iran att heterosexuella personer (som, *nota bene*, inte är gifta) egentligen har större svårigheter med att kunna leva ut sin sexuella läggning än homosexuella.

UD konstaterar även att de avrättningar av två homosexuella män som skedde i augusti i år hade sin grund i våldtäkt och mord. Vi kan konstatera att UD:s rapporter på flera avgörande punkter är rent felaktiga och dessutom kränkande för de HBT-personer som är tvungna att fly från sitt hemland på grund av förföljelse, misshandel och rena dödshot.

Vi anser därför att det är av yttersta vikt att Sverige tar sitt ansvar och ger de HBT-personer som flyr hit rätt till flyktingstatus. Vi kräver att utlänningslagen tillämpas i enlighet med lagstiftarens intentioner. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Att flyktingbegreppet utvidgats till att inkludera kön och sexuell läggning är bra, men inte tillräckligt eftersom transpersoner lämnas utanför. Därför anser vi att flyktingbegreppet i utlänningslagen bör vidgas till att också omfatta förföljelse på grund av könsidentitet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Rättstrygghet för HBT-personer

I samhället finns det flera grupper som mer än andra löper risk att utsättas för brott. Homosexuella, bisexuella och transpersoner hör till dem. Enligt en

Fel! Okänt namn på

doktorsavhandling av kriminologen Eva Tiby har ungefär var fjärde homo- eller bisexuell person vid minst ett tillfälle utsatt för brott på grund av insexuella läggning. Rapporten ”Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet 2003” av Brottsförebyggande rådet visar att homofobiska brott är den kategori av hatbrott som ökar mest. I takt med att fler människor lever öppet som homosexuella, bisexuella och transpersoner ökar också det fördomsfulla motstånd som finns mot HBT-personer.

Vi anser att lagstiftningen inte ger dessa grupper tillräckligt skydd. Särskilt gäller detta för transpersoner. Det saknas ett förbud mot att riksdagen kan anta lagar som diskriminerar och därmed förtrycker homosexuella, bisexuella och transpersoner. Vi anser att detta faktum kan ha betydelse för kränkningar av individens rätt till respekt och likabehandling i samhällslivet oavsett sexuell läggning och könsidentitet. Därför anser vi att ett sådant förbud ska införas i grundlagen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.1 Grundlagen

En grundläggande mänsklig rättighet är att inte behöva bli utsatt för diskriminerande lagstiftning på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet. Den nyligen genomförda reformen att det allmänna ska motverka diskriminering på grund av sexuell läggning är bra, men inte tillräcklig. För att vi ska säkerställa alla människors rätt till respekt och lika behandling vill vi att även könsidentitet ska omfattas av 1 kap. 2 § regeringsformen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi vill även införa ett skydd mot antagande av lagar och föreskrifter som missgynnar någon av skäl som har samband med sexuell läggning eller könsidentitet. Därför vill vi att riksdagen beslutar att 2 kap. 15 § regeringsformen ges följande lydelse: ”Lag eller annan föreskrift får ej innebära att någon missgynnas därför att hon eller han med hänsyn till ras, hudfärg, etniskt ursprung, sexuell läggning eller könsidentitet tillhör en minoritet.” Regeringen bör återkomma med förslag till detta.

Den 1 januari 2003 trädde lagändringar i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen i kraft, vilka innebär att bestämmelsen om hets mot folkgrupp även omfattar sexuell läggning. Eftersom könsidentitet fortfarande saknas står transpersoner i praktiken ännu skyddslösa. Vi vet dock att transpersoner som grupp ofta råkar ut för hatpropaganda. Detta är oacceptabelt och motiverar ytterligare begränsning av yttrandefriheten. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att transpersoner ska omfattas av tryckfrihetsförordningens bestämmelse i 7 kap. 4 § 11 om hets mot folkgrupp.

5.2 En särskild HBT-förordning för myndigheterna

Det räcker inte bara att ändra den relevanta lagstiftningen för att motverka diskriminering och kränkningar av HBT-personer. Minst lika viktigt är arbetet med attityder och fördomar. Myndigheterna har ett särskilt ansvar att se till att

ny lagstiftning efterlevs och tillämpas i praktiken. Det handlar om alltifrån att utbilda personalen i HBT-frågor till att säkerställa att man vid myndighetsutövning, handläggning av ärenden och beslut av olika slag följer lagstiftarens intentioner.

I betänkandet ”Från verksförordning till myndighetsförordning” (SOU 2004:23) föreslås att det inom varje myndighet ska finnas ett system för intern styrning och kontroll för att verksamheten ska kunna följas upp och kontrolleras. Det framgår av utredningen att myndigheter efterfrågar en bättre samordning av årsredovisning och övrig rapportering och att samtliga återrapporteringskrav bör finnas samlade i ett dokument, regleringsbrevet.

Vi menar att om statsförvaltningen ska kunna leva upp till principen om alla människors lika värde, oavsett sexuell tillhörighet eller könsidentitet, är det av väsentlig betydelse att HBT-perspektivet integreras i all statlig verksamhet. Därför bör alla myndigheter få i uppdrag att återrapportera resultat och uppnådda mål inom HBT-området till regeringen. För att myndigheter på ett ändamålsenligt sätt ska kunna redovisa mål och resultat inom HBT-området krävs dock en särskild HBT-förordning som innehåller konkreta och utvärderingsbara mål för att undanröja diskrimineringen av HBT-personer. Erfarenheterna hittills visar att HBT-kompetensen är bristfällig och att statlig diskriminering förekommer. Ett tydligt exempel på en myndighet som diskriminerar homosexuella, bisexuella och transpersoner är Migrationsverket vid handläggningen av ärenden som rör visum, anknytning och asyl.

En särskild HBT-förordning skulle säkerställa att HBT-frågorna integreras fullt ut i alla myndigheters arbete. Därför vill vi att det införs en särskild HBT-förordning innehållande konkreta och utvärderingsbara mål för att avskaffa diskrimineringen av HBT-personer i statsförvaltningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Om förslaget om en särskild HBT-förordning inte antas av riksdagen föreslår vi att regeringen i myndigheters regleringsbrev ska ställa krav på HBT-kompetens i verksamheten och för dess personal. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.3 Tillsynsmyndigheters särskilda ansvar

Under de senaste åren har en rad förändringar genomförts på det HBT-politiska området. Lagstiftningen har bl.a. inneburit att homosexuella fått möjlighet att prövas som adoptivföräldrar, lesbiska kvinnor har fått tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården och ett utvidgat diskrimineringskydd inom det sociala området, såsom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten, har införts (SFS 2003:307).

Vänsterpartiet har dessvärre erfarit att myndigheterna inte alltid tillämpar lagstiftningen i enlighet med lagstiftarens intentioner. Dessutom har det t.ex. fortfarande inte genomförts någon internationell adoption. Vidare tolkar vissa landsting den ändrade lagstiftningen om assisterad befruktning till lesbiska kvinnors nackdel, vilket direkt strider mot diskrimineringslagstiftningen (SFS 2003:307) om förbud mot diskriminering).

Fel! Okänt namn på

På många av dessa områden finns särskilda myndigheter som ansvarar för tillsynen och att verksamheten följer lagstiftning och regelverk. Exempel på tillsynsmyndigheter är Socialstyrelsen, länsstyrelserna, Högskoleverket och Myndigheten för internationella adoptioner. Vänsterpartiet anser att tillsynsmyndigheterna måste få ett särskilt uppdrag att säkerställa att myndigheterna genomför de beslutade förändringarna på HBT-området. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4 Den heteronormativa lagstiftningen

I vårt samhälle är heterosexualiteten fortfarande norm. En heterosexuell identitet uppfattas som normal och önskvärd. Heteronormativitet innebär att den förhärskande heterosexuella normen som genomsyrar samhället osynliggörs genom att heterosexualitet uppfattas som något neutralt och naturligt. Heteronormativitet kan definieras som en kulturell tolkningsram där könet ses som en naturlig egenskap hos individen. Med det biologiska könet följer ett visst beteende som är kvinnligt eller manligt av naturen.

Den heteronormativa tolkningsramen bygger på en klar åtskillnad mellan de biologiska könen man och kvinna. Följaktligen blir homosexualitet, bisexualitet och könsöverskridande något obegripligt och främmande i denna tolkningsram. Heteronormativiteten genomsyrar samhället på alla plan, således manifesteras och reproduceras den även genom lagstiftningen och rättstillämpningen. Vänsterpartiet anser därför att det är dags att göra en generell översyn av lagstiftningen ur ett perspektiv som ifrågasätter heteronormativiteten. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4.1 Queerteori

Queerteori handlar om att analysera och bryta ned den rådande heteronormativiteten. Utgångspunkten i queerteori är att kön och sexualitet inte är givna av naturen utan i stället sociala konstruktioner. I stället för ett samhälle där heteronormativiteten är förhärskande vill vi se ett samhälle där människor har rätt och möjlighet att vara och utvecklas till vad de egentligen är. Framtida lagändringar måste bygga på denna princip.

Vänsterpartiet menar att man genom en översyn av den befintliga lagstiftningen kan analysera hur heteronormativiteten har inverkat på redan existerande normer samt bereda väg för en förändring av lagstiftningen. Vidare anser vi att de socialt konstruerade könsrollerna hämmar kvinnors och mäns möjligheter att fritt forma sina liv. För att förändra detta anser vi att det krävs en ständigt pågående och fri diskussion om heteronormativitetens styrande inverkan på alla områden i våra liv. Det är angeläget att det sker ett medvetandegörande av hur heteronormativiteten konstrueras i skolan, familjen, rättsväsendet och samhället.

5.4.2 Objektivifieringen i medier hotar jämställdheten

De schabloniserade skönhetsideal av kvinnor och män som förmedlas via medier och modeindustrin behöver ifrågasättas och diskuteras. Detta kan göras dels genom konsumentmakt och upplysning, dels genom att ge granskningen av reklam och medier hårda och klara direktiv.

Objektivifieringen och schabloniseringen av kvinnor och män i medier skapar och upprätthåller de förlegade könsrollerna och synen på vad som är manligt respektive kvinnligt. Det är nödvändigt att bryta denna objektivifiering om vi vill ha ett jämställt samhälle. Skolan är också ett forum där man bör arbeta aktivt för att bryta heteronormativitetens påverkan på barns och ungdomars värderingar.

5.4.3 Förälder i stället för ”mor och far”

Det finns fortfarande många författningar som hänvisar till begreppen mor och far. Detta är ett exempel på lagstiftningens heteronormerande verkan. Vänsterpartiet anser att det är en självklarhet att lagstiftningen ska utgå i från könsneutralitet eftersom ett föräldrapar även kan bestå av två mammor eller två pappor. Med anledning av att registrerade partner sedan den 1 februari 2003 har möjlighet att bli prövade som adoptivföräldrar och att vara vårdnadshavare framstår det dessutom som ytterst märkligt att regeringen inte redan vidtagit de ändringar som påtalas i motionen.

Att utforma författningar utifrån det könsneutrala begreppet förälder innebär att lagrummen tydligare tar sikte på de personer som kan komma att falla in under lagens rekvisit. Detta oavsett föräldrarnas sexuella läggning eller om de lever i en enkönad eller tvåkönad relation. Ett sådant förtydligande kommer även att synliggöra att många föräldrar lever som ensamstående. Lagrummen blir även mer informativa och lättbegripliga för de domstolar och myndigheter som ska tillämpa bestämmelserna.

I samband med att lesbiska par fick tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården den 1 juli 2005 gjordes vissa följdändringar i bl.a. ärvdabalken som innebar att mor och far byttes ut mot föräldrar. Vi saknar dock fortfarande en generell översyn av lagstiftningen med syfte att ändra ovanstående begrepp. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att de författningar som innehåller begreppen mor och far ersätts med det könsneutrala begreppet förälder. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.5 Brottsbalken

5.5.1 Förolämpning

Vi vet att homosexuella, bisexuella och transpersoner mördas på grund av sin sexuella läggning eller sin könsidentitet på samma sätt som invandrare mördas på grund av sitt etniska ursprung. Enligt Säpo har anmälningarna när det

Fel! Okänt namn på

gäller homofobiskt relaterade brott fördubblats från ett 70-tal första halvåret 2002 till drygt 150 under samma period 2003.

En studie från kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet bekräftar också att hatbrott mot HBT-personer ökar. 52 % av de tillfrågade uppgav år 2004 att de utsatts för olika hatbrott, 1996 gav 25 % samma svar. I 80 % av fallen handlade det om förtal och förolämpningar, i 24 % om diskriminering på arbetsplatsen och 12 % hade drabbats av våldsbrott. Enligt undersökningen är unga HBT-personer mest utsatta. Hela 77 % av de tillfrågade personerna under 20 år uppgav att de drabbats av hatbrott.

En åklagare har enligt brottsbalkens 5 kap. 5 § 4 möjlighet att väcka åtal om någon förolämpats med anspelning på dennes homosexuella läggning. Bestämmelsen omfattar inte annan sexuell läggning än homosexualitet och inte heller könsidentitet. Vi anser att bristen i lagstiftningen är uppenbar. Regeringen bör därför återkomma med ett förslag till lagändring som innebär att brottsbalkens 5 kap. 5 § 4 ska omfatta sexuell läggning och könsidentitet.

5.5.2 Försvårande omständigheter

Enligt 29 kap. 2 § sjunde stycket är det en försvårande omständighet om motivet med ett brott varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet. År 2002 förtydligades att bestämmelsen även gäller brott som begås på grund av offrets sexuella läggning. I denna paragraf nämns dock inte könsidentitet, vilket är olyckligt med tanke på transpersoners utsatthet. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring där könsidentitet ingår i uppräknningen i 29 kap. 2 § sjunde stycket brottsbalken.

Utredningen från Brottsförebyggande rådet (Hatbrott, rapport 2002:9) visar dessutom att bestämmelsen om försvårande omständighet sällan kommer till användning. Endast i vart sjunde undersökt rättsfall där paragrafen kunnat tillämpas har så skett. Regeringen bör därför ge rättsväsendets myndigheter i uppgift att öka kunskaperna om straffskärpningsparagrafens innebörd och användningsområde. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.5.3 Diskriminering och hets mot folkgrupp

I 16 kap. 9 § brottsbalken finns ett förbud för näringsidkare att diskriminera en person på grund av hennes eller hans homosexuella läggning. Förbudet omfattar dock inte diskriminering på grund av bisexuell läggning eller könsidentitet. I 2001 års diskrimineringsutredning "Ett utvidgat skydd mot diskriminering" (SOU 2002:43), föreslås att paragrafen ska ersättas av en motsvarande bestämmelse i en ny och sammanhållen lag mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Enligt utredningens förslag skulle diskrimineringsförbudet avse sexuell läggning (dvs. homosexualitet, bisexualitet och heterosexualitet). Utredningen föreslog inte att könsidentitet ska vara en diskrimineringsgrund. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring där sexuell läggning och könsidentitet omfattas av 16 kap. 9 § brottsbalken.

Vi anser även att brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp ska kompletteras. Det är viktigt att inte stanna vid att kriminalisera hets med anspelning på sexuell läggning, utan också hets med anspelning på könsidentitet. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring där könsidentitet omfattas av 16 kap. 8 § brottsbalken.

5.6 Ökad HBT-kompetens inom rättsväsendet

Det finns många undersökningar som pekar på att det finns ett grundläggande behov av rättsliga förändringar för att motverka förtryck, våld och diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet. I en publicerad lägesbeskrivning från Socialstyrelsen "Sexuell läggning och bemötandet i socialtjänsten" konstateras att HBT-personer får ett dåligt bemötande på det sociala området. Bemötandefrågor aktualiseras också i de fall HBT-personer är i kontakt med rättsväsendet.

5.6.1 Polisen

Polisen är en yrkesgrupp som är mycket viktig när det gäller att motverka brott mot HBT-personer. Också när det gäller att på ett adekvat sätt ta hand om brottsoffer ur denna grupp samt att utreda brott som begåtts på grund av en persons sexuella läggning eller könsidentitet är polisens insatser ovärderliga.

Våld i enkönade parrelationer är mer dolt än våld i relationer mellan män och kvinnor. Det finns fördomar som försvårar upptäckten av våld i enkönade parrelationer. När en man slår en man möter omgivningen det med kommentarer som – "det är väl bara att slå tillbaka". En kvinna som blir slagen av en annan kvinna möts av attityden att – "det är inte möjligt, kvinnor slåss inte" – och blir därmed osynliggjord.

Vi lever också i ett samhälle där många inte ens för sina närmaste har talat om att de lever med en partner av samma kön. De som utsätts för våld i en enkönad parrelation har att övervinna dels svårigheten att tala om att man blir slagen av sin partner, dels att tala om sin homosexualitet. Många bisexuella och homosexuella kvinnor och män lever i dag otrygga i sina egna hem. De är utsatta för misshandel, sexuella övergrepp och psykisk misshandel. Enligt tillgänglig europeisk och amerikansk statistik har 25 till 45 % av alla lesbiska kvinnor utsatts för någon form av våld i en lesbisk relation. Det saknas säker statistik över homosexuella mäns situation, men även här finns det studier som antyder att utsattheten är minst lika hög som för lesbiska kvinnor.

För att polisen ska bli bättre på att synliggöra HBT-personers situation finns det behov av kompetenshöjande åtgärder och därför borde polisen ha ett tätare samarbete med HBT-organisationer, dvs. organisationer för homosexuella, bisexuella eller transpersoner. En sådan samverkan skulle både öka polisens kunskaper och höja förtroendet för polisväsendet inom en brottsutsatt grupp. Samverkan bör ske både på nationell nivå och på lokal nivå utifrån de förutsättningar som finns inom olika närpolisområden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Under senare år har ett berättigat fokus ställts på hedersrelaterade brott, s.k. hedersbrott. I det prioriterade arbetet mot hedersbrott bör också uppmärksammas att det hedersrelaterade våldet även drabbar HBT-personer. Av de skäl som vi nämnt ovan är det viktigt att höja rättsväsendets allmänna kompetens när det gäller homosexuellas, bisexuellas och transpersoners situation och utsatthet för brott. En allmän förstärkning av HBT-kompetensen bör ske inom polisen, domstolsväsendet, åklagarväsendet och kriminalvården. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.7 Brottsofferjour för HBT-personer

Alla människor har rätt att få samma stöd av samhället om de utsätts för brott, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. I dag osynliggörs ofta det våld som förekommer i samkönade relationer. Det är mycket positivt att mäns våld mot kvinnor lyfts upp till debatt men det får inte innebära att HBT-personer som utsätts för våld i en nära relation exkluderas.

RFSL (Riksförbundet för sexuell likaberättigande) har en telefonjour för HBT-personer dit brottsoffer kan vända sig för att få stöd och råd. Telefonjouren finns i Stockholm men har hela landet som upptagningsområde. Under sju års tid drev jouren sin verksamhet genom projektmedel från Brottsofferbyggande rådet. När brottsofferjouren för HBT-personer sökte verksamhetsbidrag från Socialstyrelsen fick man avslag eftersom verksamheten inte vänder sig till kvinnor som blivit utsatta för mansvåld. Jouren fick sedermera ett tillfälligt ekonomiskt stöd om 450 000 kr av den socialdemokratiska regeringen som räddade verksamheten när den var akut nedläggningshotad. Homosexuella och bisexuella kvinnor kan visserligen vända sig till en kvinnojour eller en brottsofferjour men där saknar personalen eller ideellt arbetande stödpersoner ofta nödvändig HBT-kompetens. Det förekommer också att transpersoner (man till kvinna) har bemötts på ett kränkande sätt på kvinnojouren.

Det är viktigt att betona att de befintliga brottsofferjourerna har ett ansvar för att bistå alla brottsoffer, även HBT-personer. Vidare har socialtjänsten ett ansvar för att erbjuda stöd till brottsoffer i kommunen. Det är inte bara kvinnor som misshandlats av närstående män som får skyddad identitet. Även HBT-personer som utsätts för hatbrott kan ha detta. Socialtjänsten har precis som brottsofferjourerna ett ansvar för att höja HBT-kompetensen hos sin personal.

Vi anser dock att det är viktigt att det även finns en rikstäckande brottsofferverksamhet som särskilt riktar sig till HBT-personer. Detta är nödvändigt dels för att alla HBT-personer som utsätts för våld ska få adekvat hjälp, dels för att samhällets intentioner att motverka hatbrott riktade mot HBT-personer ska kunna förverkligas. Det är även värdefullt för brottsofferjourerna i allmänhet om de kan använda sig av HBT-brottsofferjourerna som kunskapsbank. Detta ökar också valfriheten för den HBT-person som utsätts för brott. Antingen kan hon eller han välja att vända sig till en allmän brottsofferjour eller en HBT-brottsofferjour. En lesbisk eller bisexuell kvinna har naturligtvis även möjlighet att vända sig till en kvinnojour om hon önskar.

Den borgerliga regeringen har ett stort ansvar när det gäller att se till att brottsofferjouren för HBT-personer kan fortleva och utveckla sin verksamhet. Det är glädjande att den borgerliga regeringen valt att tillskjuta pengar till verksamheten. Vi anser dock att den aktuella jouren, i likhet med alla andra brottsofferjourer, bör sortera under Justitiedepartementets ansvarsområde och inte under Socialdepartementet. Vidare är det av yttersta vikt att alla brottsofferjourer har förmågan att på ett kompetent sätt bemöta HBT-personer. Regeringen bör därför göra en översyn av brottsofferjouernas HBT-kompetens. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Familjerätt

Den förhärskande heteronormen påverkar även vår bild av hur en familj bör vara. Den familjerättsliga lagstiftningen utgår ifrån en traditionell kärnfamilj med två heterosexuella vuxna utan att ta hänsyn till att dagens familjekonstellationer kan se olika ut.

Vänsterpartiet har självfallet inga synpunkter på människors val av samlevnadsform och lägger därför inga värderingar i enskilda personers val att leva i en kärnfamilj. Vi ifrågasätter däremot kärnfamiljens normerande verkan för hur samlevnad ska se ut. Vår utgångspunkt är att bejaka och uppmuntra den kärlek som finns mellan jämställda människor, oavsett kön, sexuell läggning, biologiskt föräldraskap, yttre påtryckningar och krav. Det finns en mångfald av olika familjekonstellationer i dagens samhälle. De heteronormativa och diskriminerande inslagen i den familjerättsliga lagstiftningen måste därför utmönstras.

7 Könsneutral äktenskapslagstiftning

Enligt gällande lagstiftning är äktenskapet en heterosexuell förening mellan kvinna och man. Möjligheten att registrera partnerskap står sedan 1994 till buds för de samkönade par som vill gifta sig. Sedan lesbiska kvinnor den 1 juli 2005 fick tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården finns det få skillnader kvar när det gäller rättsverkningarna mellan ett äktenskap och ett partnerskap (se 3 kap. lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap). Således är partnerskapslagen i stort sett en kopia av äktenskapsbalken, varför Vänsterpartiet inte ser några sakliga skäl till att behålla denna särslagstiftning.

Partnerskapslagen är historiskt ett viktigt och stort steg i arbetet för sexuellt likaberättigande, men i dag fyller den inte samma funktion. Den blir i stället ännu en tydlig markering av hur lagstiftningen präglas av en särskiljandets logik där homosexuella separeras från heterosexuella. För oss är det självklart att äktenskapslagstiftningen ska göras könsneutral i likhet med sambolagstiftningen som gäller lika för alla oavsett sexuell läggning. Partner-

Fel! Okänt namn på

skapslagen ses som ”ett andra klassens äktenskap” och ett bihang till äktenskapsbalken.

Äktenskapsbalken ger heterosexuella par rätt att gifta sig. Denna rätt saknar homosexuella par trots att de befinner sig i en jämförbar situation. Internationellt sett ligger Sverige i bakvattnet när det gäller könsneutral äktenskapslagstiftning. Senast var det Sydamerika som ändrade sin äktenskapslagstiftning så att den gäller lika för alla par. Tidigare har även Kanada, Holland, Belgien och Spanien infört könsneutralt äktenskap. Vi var det första partiet som fattade beslut om att driva frågan om en könsneutral äktenskapslagstiftning. För oss är det en central demokratifråga att lagstiftningen ska gälla lika för alla oavsett sexuell läggning. Det är vår självklara utgångspunkt att verka för att omintetgöra de rättsliga skillnader som finns mellan partner och makar. Regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att äktenskapslagstiftningen görs könsneutral. Under förutsättning att äktenskapslagstiftningen görs könsneutral vill vi även att regeringen lägger fram förslag till lagändring som innebär att partnerskapslagen avskaffas.

7.1 Partnerskapslagen

Som ovan anförts är det vår målsättning att det införs en könsneutral äktenskapslagstiftning som gäller lika både för homosexuella, bisexuella och heterosexuella. Följaktligen vill vi verka för att lagen om registrerat partnerskap kan avskaffas. I avvaktan på att det införs en könsneutral äktenskapslagstiftning vill vi dock undanröja de rättsliga skillnader som i dag finns mellan makar och registrerade partner.

7.1.1 Diskrepans mellan partnerskapslagen och äktenskapsbalken

I lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap regleras vilken anknytning till Sverige en person ska ha för att kunna ingå partnerskap här (1 kap. 2 §). Registrering får ske om en av parterna har hemvist här i landet sedan minst två år eller om en av parterna är svensk medborgare med hemvist här i landet. Enligt äktenskapsbalken ställs inga krav på att någon av de blivande makarna ska ha hemvist i Sverige. Det är anmärkningsvärt att det ställs hårdare krav på personer som vill ingå partnerskap än på personer som vill gifta sig. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att anknytningsvillkoren i partnerskapslagen avskaffas.

Vidare har heterosexuella par möjlighet att söka dispens från 18-årsgränsen som gäller för att ingå äktenskap (2 kap. 1 § ÄktB). Denna möjlighet saknas dock för homosexuella par (1 kap. 3 § SFS 1994:1117). Vi anser att det är uppenbart att lagstiftningen i dessa fall bygger på fördomar mot HBT-personer. Regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att det blir möjligt att söka dispens från åldersgränsen i partnerskapslagen.

8 Assisterad befruktning

Den 1 juli 2005 fick kvinnor som är samboende eller registrerad partner med en annan kvinna tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården. Dock finns det fortfarande skillnader i lagstiftningen om assisterad befruktning och föräldraskap mellan lesbiska och heterosexuella kvinnor.

För den kvinna som lever i en samkönad relation gäller t.ex. en speciell reglering där föräldraskapet till det barn som tillkommit genom assisterad befruktning slutligen fastställs genom bekräftelse eller dom. Det barn som tillkommer genom insemination utomlands eller annars utanför den svenska sjukvården omfattas inte av lagstiftningen (prop. 2004/05:137). Det innebär att det fortfarande saknas möjlighet för den födande kvinnans sambo eller partner att få föräldraskapet till barnet fastställt i en sådan situation. Enligt vår mening finns det inga objektiva skäl till att bibehålla skillnader i lagstiftningen då det gäller lesbiska, bisexuella kvinnor och heterosexuella kvinnor.

Vi anser att lagändringen som trädde i kraft den 1 juli 2005 endast är ett första steg när det gäller frågan om lesbiska och bisexuella kvinnors tillgång till assisterad befruktning. I vår motion "Assisterad befruktning och äggdonation" (So204) presenterar vi våra krav på lagändringar i syfte att garantera att lagstiftningen ska gälla lika för alla kvinnor, oavsett sexuell läggning. Regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att lesbiska kvinnor får tillgång till assisterad befruktning på samma villkor som heterosexuella kvinnor.

9 Diskriminering inom utbildningsväsendet

9.1 Likabehandling inom universitet och högskolor

Lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan gäller sedan den 1 mars 2002 och har till ändamål att främja lika rättigheter för studenter samt att motverka diskriminering på grund av könstillhörighet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Lagen ålägger vidare högskolor och universitet att aktivt främja studenters lika rättigheter samt att förebygga och förhindra trakasserier på grund av sexuell läggning. De som studerar vid Polishögskolan eller Försvarshögskolan omfattas inte av denna lag. Det finns inget som tyder på att dessa högskolor är undantagna den heterosexuella norm som råder i samhället. Därför vill vi att Försvarshögskolan och Polishögskolan ska omfattas av lagen (2001:1268) om likabehandling av studenter i högskolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser även att diskriminering på grund av könsidentitet bör omfattas av lagen (2001:1268) om likabehandling av studenter i högskolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

9.2 Likabehandling inom grundskola, gymnasieskola och komvux

Lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever trädde i kraft den 1 april 2006. Syftet med den nya lagen är att främja barns och elevers lika rättigheter i de verksamheter som omfattas av skollagen (1985:1100) samt motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, grund- och gymnasieskola samt vuxenutbildning omfattas av lagen. Lagen omfattar även de elever som mobbas eller kränks av andra elever eller av skolans personal. Det är mycket glädjande att sexuell läggning är en av diskrimineringsgrunderna i den nya lagen. Det är dock olyckligt att varken utredningen eller propositionen (SOU 2004:50, prop. 2005/06:38) behandlat frågan om att könsidentitet på samma sätt bör utgöra en grund för diskriminering.

Vänsterpartiet anser att lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever även ska omfatta diskriminering på grund av könsidentitet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9.3 HBT-kompetens

Projektet "Under ytan" ingår i EU:s Equal-program, som syftar till att motverka diskriminering och utestängning i arbetslivet. Målet med projektet är att lyfta upp frågan om sexuell läggning och homofobi i lärarkåren som hittills visat återhållsamhet med att arbeta praktiskt kring denna diskrimineringsgrund. Ett annat syfte är att åstadkomma stadigvarande attitydförändringar.

Enligt en enkätundersökning som presenterats av projektet har endast 2 % av lärarna fått kompetensutveckling kring frågor om sexuell läggning och homofobi. Hälften av lärarna svarar i enkäten att det förekommer kränkande jargong på grund av sexuell läggning bland eleverna. Samtidigt visar Brottsförebyggande rådets senaste rapport (2006:3) att närmare 40 % av alla brott med homofobiskt motiv begås av gärningsmän som är yngre än 18 år, varav nio av tio är unga män eller pojkar. Den rimliga slutsatsen blir således att skolan generellt brister i att hantera frågor om homosexualitet, bisexualitet och könsidentitet, vilket torde vara en av förklaringarna till att unga människor utsätter HBT-personer för våld och andra kränkningar.

För att det ska vara möjligt att främja likabehandling och motverka diskriminering måste de som verkar inom utbildningsväsendet ha kunskap om frågor som rör homosexuella, bisexuella och transpersoner (s.k. HBT-kompetens). Mekanismerna som styr diskriminering och trakasserier bör medvetandegöras genom utbildning av personal. Utbildningen kan t.ex. problematisera frågor som rör sexuell läggning, diskriminering och sexuella trakasserier. Regeringen bör ge Skolverket och Högskoleverket i uppdrag att ta fram en plan för hur

alla anställda inom utbildningsväsendet ska få HBT-kompetens. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9.3.1 HBT-undervisning vid grundskola, gymnasium och komvux

I stor utsträckning är det i barn- och ungdomsåren som de värderingar vi bär med oss genom livet grundläggs. Om vi ska vinna framgång med vår strävan att säkra respekten för alla människors lika värde och rättigheter, måste vi därför fästa stor vikt vid hur barns och ungdomars grundläggande värderingar och attityder formas. Skolan har därför en central roll när det gäller förmedlandet av kunskap om mänskliga rättigheter. Det är vår absoluta ståndpunkt att skolan inte ska förhålla sig neutral i HBT-frågor. Tvärtom är det ett av skolans centrala uppdrag att aktivt motverka diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet.

I dag är skolan en plats där barn och ungdomar får kunskaper om sexuell läggning. Det sker både i klassrummet och på skolgården. Men det är också något som sker i samspelet mellan eleverna och skolans personal. Skolverkets rapport om sex- och samlevnadsundervisningen från 1999 pekar på brister i skolans undervisning om sexuell läggning. Det framgår att undervisningen i HBT-frågor hänger på den enskilde läraren såväl när det gäller kvantitet som kvalitet. En del klasser får besök av en person från RFSU, RFSL eller RFSL Ungdom, som berättar för eleverna om hur det är att vara ung och homosexuell. För många elever är det den mest konkreta information om homosexualitet och bisexualitet de får under sin skoltid.

Skolverkets rapport visar att de flesta HBT-ungdomar inte har någon möjlighet att positivt spegla sig själva någonstans i skolmiljön. De får inte heller stöd och hjälp med att bygga upp en trygg och säker självbild på samma villkor som heterosexuella elever. På så sätt växer många homosexuella, bisexuella och transpersoner upp i en miljö där de är ifrågasatta eller osynliggjorda som personer. Heterosexualiteten är norm och homosexuella relationer nämns därför ofta inte. Exempelvis diskuteras ofta hur August Strindbergs relationer till kvinnor påverkat hans konstnärskap. Men när man diskuterar Selma Lagerlöfs författarskap väljer man oftast att inte ta upp hennes förhållanden till kvinnor. Det förekommer även att grund- och gymnasieskolor använder sig av läromedel som direkt kränker HBT-personer. Det finns exempel där eleverna bl.a. fått läsa att vuxna homosexuella är pedofiler och sadister och där homosexualitet stått omnämnt tillsammans med skrivningar om tidelag. Detta är självfallet totalt oacceptabelt.

Det är viktigt att HBT-ungdomar kan hitta förebilder i sin vardagliga omgivning. Framför allt är det viktigt att unga människor erbjuds öppna valmöjligheter där de vuxna inte oreflekterat förutsätter att man är, eller är på väg att bli, heterosexuell. En lärare med kunskaper om homosexualitet, bisexualitet och transpersoner samt en öppen och respektfull attityd till att det bland elever finns både homo-, bi- och heterosexuella ungdomar kan då fungera som ett stort stöd.

Fel! Okänt namn på

Vi vill att HBT-perspektivet ska integreras i en rad olika ämnen, t.ex. social- och samhällskunskap, psykologi, historia, svenska samt religion och livsåskådningsfrågor. Att bara diskutera homosexualitet på biologilektionerna eller under sex- och samlevnadsundervisningen förstärker fördomarna om att homosexualitet enbart handlar om sex. Vi vill att HBT-frågor ska behandlas som ett självklart inslag i undervisningen. Frågorna bör kopplas till grundläggande värderingar om alla människors lika värde och rättigheter.

Regeringen bör därför ge Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att återkomma med förslag på hur frågor om sexuell läggning och könsidentitet ska beröras på ett integrerat sätt i undervisningen i grundskolan och gymnasieskolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9.3.2 HBT-undervisning vid universitet och högskolor

Också universitet och högskolor har en central roll för att undanröja diskrimineringen och osynliggörandet av HBT-personer. Det är därför viktigt att undervisningen om HBT-personer integreras i utbildningen. Statens folkhälsoinstitut konstaterar i rapporten ”Vad hände sen?” att undervisning vid högskolor om homosexuella, bisexuella och transpersoners situation förekommer endast i begränsad omfattning (se FHI 1997:28).

Enligt vår mening är det önskvärt att utbildning i HBT-frågor integreras i all grundutbildning som bedrivs vid högskolor och universitet i syfte att ge nödvändig HBT-kompetens. Detta gäller i synnerhet vissa utbildningar inom humaniora, samhällsvetenskap och medicin, t.ex. psykologlinjen, juristlinjen, socionomlinjen, sjuksköterskeutbildningen och läkarlinjen.

Regeringen bör därför ge Högskoleverket i uppdrag att ta fram förslag till nödvändiga ändringar i högskoleförordningens examensordningar i syfte att integrera HBT-frågor i undervisningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Diskriminering av HBT-personer i arbetslivet

Lagstiftningen som förbjuder diskriminering av homosexuella och bisexuella personer i arbetslivet är tydlig men trots detta förekommer en omfattande diskriminering av HBT-personer på våra arbetsplatser. Fritt Fram är ett samarbetsprojekt som arbetar mot diskriminering på grund av sexuell läggning i arbetslivet.

Fritt Fram jobbar för att skapa arbetsplatser där det är fritt fram att vara sig själv, oavsett sin sexuella läggning. Projektet erbjuder bl.a. utbildning av chefer, fackliga ombud och medarbetare. Fritt Fram har sedan 2002 utbildat, utvecklat metoder och förändringsverktyg och höjt kompetensen kring sexuell läggning i arbetslivet. Fritt Fram drivs av arbetsgivare (Försvarsmakten, Sveriges Kommuner och Landsting, Södertälje kommun), fackförbund (Akademikerförbundet SSR, HTF) och intresseorganisationer (RFSL, EKHO). Pro-

jektet är delfinansierat via medel från Europeiska socialfonden och Equal-programmet.

Dylika projekt är självfallet mycket lovvärda. Dock finns det, när viktiga frågor drivs i projektform, alltid farhågor för att projektet ska komma att läggas ned om finansieringen uteblir. Diskriminering, mobbing och andra kränkningar som HBT-personer får utstå på sina arbetsplatser är i grunden en arbetsmiljöfråga. Verksamheter som drivs i projektform är ett nödvändigt komplement till den verksamhet som HomO bedriver.

Vi anser dock att frågor som rör den psykosociala arbetsmiljön även bör hanteras av Arbetsmiljöverket. Alla kränkningar som HBT-personer utsätts för i arbetslivet är nämligen inte möjliga att beivra genom den befintliga diskrimineringslagstiftningen. Ofta handlar det om att personer blir utfrysta, mobbade eller utsatta för mer subtila kränkningar på grund av sin sexuella läggning än vad som krävs enligt lagstiftningen. Det är mot denna bakgrund av stor vikt att Arbetsmiljöverket utvecklar sina föreskrifter kring HBT-personers psykosociala arbetsmiljö. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10.1 Transpersoner

Lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning inkluderar inte transpersoner. Lagstiftningen ger bara ett skydd mot diskriminering som har samband med sexuell läggning. Inte heller lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering som omfattar bl.a. arbetsförmedling och andra arbetsmarknadspolitiska insatser är tillämplig vid diskriminering på grund av könsidentitet. I Europaparlamentets ”Recommendation 117 (1989) On the condition of transsexuals och Resolution on discrimination against transsexuals” rekommenderas ett tydligt lagstadgat förbud mot diskriminering av transsexuella i arbetslivet.

Frågor om diskriminering på grund av transidentitet ingår inte i HomO:s uppdrag att bevaka eftersom det har definierats som en fråga om könstillhörighet och inte om sexuell läggning. Sådana frågor faller i stället, när det gäller diskriminering i arbetslivet, inom Jämställdhetsombudsmannens ansvarsområde. Visserligen är sexuell läggning och könsidentitet olika begrepp. Inte desto mindre är begreppen närliggande.

Diskrimineringskommittén har presenterat ett betänkande där även könsidentitet föreslås bli diskrimineringsgrund (SOU 2006:22). Regeringen bör därför snarast återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att könsidentitet tas in som en diskrimineringsgrund i lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning samt lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering.

Fel! Okänt namn

11 Kultur för alla

De kulturella uttrycksätten har en stor betydelse för att påverka attityder och fördomar. De institutioner i samhället vilka har till uppgift att stödja och stimulera kultur bör uppmärksamma kulturens betydelse för att synliggöra homosexuellas, bisexuellas och transpersoners liv och erfarenheter. Statens kulturråd och andra anslagsgivande institutioner bör på lämpligt sätt verka för att HBT-kompetensen inom kulturlivet förbättras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

12 Värnpliktstjänstgöringen

Många homosexuella, bisexuella och transpersoner upplever värnpliktstjänstgöringen som ett problem på grund av de fördomsfulla och ibland aggressivt manlighetsinriktade attityder som de möter inom Försvarsmakten. Samtidigt finns det andra värnpliktiga som mötts av öppenhet, förståelse och respekt. Det finns dock en stor brist på samlad kunskap om situationen för värnpliktiga homosexuella, bisexuella och transpersoner ur ett psykosocialt perspektiv.

I september 2001 genomförde dock Temo på Värnpliktsrådets uppdrag en opinionsundersökning om attityder till minoritetsgrupper bland värnpliktiga. Antalet intervjuade var 500. Resultatet var slående. 64 % av de intervjuade trodde att öppet homo- och bisexuella diskrimineras oftare än andra värnpliktiga. Detta är betydligt högre siffror än uppskattningen av förekomsten av diskriminering av kvinnor (41 %) eller värnpliktiga av utländsk härkomst (20 %). Var fjärde trodde även att befäl utsätter homo- och bisexuella för nedsättande kommentarer, och 14 % att det även skedde från annan personal. Hela 86 % av de intervjuade trodde att homo- och bisexuella själva är rädda för att gå ut öppet med sin läggning under värnpliktstjänstgöringen eftersom de förväntar sig negativa reaktioner.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagstiftning som innebär skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet för värnpliktiga.

13 Hälso- och sjukvården

Det är oerhört viktigt att hälso- och sjukvården säkerställer rätten till lika-behandling utan åtskillnad på grund av exempelvis sexuell läggning eller könsidentitet. En förutsättning för att hälso- och sjukvården ska lyckas med detta är att man har en medveten strategi för att höja HBT-kompetensen inom vård och omsorg.

Undersökningar av unga HBT-personers livssituation har visat att det inom dessa grupper finns en överrepresentation av psykosocial ohälsa. Många har någon gång övervägt att begå självmord. Det finns en stor risk att unga människor inte söker hjälp om de upplever att psykiatrin inte respekterar deras livsval. Motsvarande situation torde även gälla för vuxna. Transpersoners situation har knappt synliggjorts över huvud taget. Det finns en brist på kunskap om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners situation inom psykiatrin, bland psykoterapeuter och inom den övriga hälso- och sjukvården, vilket är mycket allvarligt ur ett likabehandlingsperspektiv.

Således finns det enligt vår mening stora risker för att homosexuella, bisexuella och transpersoner får en sämre hälso- och sjukvård på grund av brister i bemötandet och brist på HBT-kompetens. Socialstyrelsen bör därför ges i uppdrag att se över vilka åtgärder som krävs för att höja HBT-kompetensen inom hälso- och sjukvårdsområdet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13.1 Självmordsprevention

Regeringen gav 2005 Socialstyrelsen och Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att ta fram underlag till ett nationellt program för att förebygga självmord. Det nationella programmet för självmordsprevention ska bidra till ett minskat antal självmord och självmordsförsök i befolkningen. Programmet ska innehålla förslag till befolkningsinriktade och individinriktade strategier och åtgärder i första hand för statliga myndigheter, landsting och kommuner.

Studier tyder på att självmordstankar och självmordsförsök är betydligt vanligare bland HBT-personer än bland befolkningen generellt. Detta gäller inte minst HBT-ungdomar. Visserligen ingår det som en del i Statens folkhälsoinstituts övergripande uppdrag att analysera hälsosituationen för HBT-personer att undersöka hur vanligt det är med s.k. självmordsbeteende bland HBT-personer. Vi anser dock att HBT-personer särskilt bör lyftas fram i det kommande förslaget till nationellt program för självmordsprevention. Att analysera hur samhällets fördomar och den förhärskande heteronormativiteten tar sig uttryck i ökad självmordsfrekvens för HBT-personer är synnerligen angeläget.

Regeringen bör därför ge Statens folkhälsoinstitut och Socialstyrelsen ett tilläggsdirektiv där det framgår att HBT-personers situation samt verktygen för att förebygga självmord inom denna grupp ska redovisas särskilt inom ramen för det nationella programmet för självmordsprevention. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13.2 Transsexuellas situation

Transsexualism är ett psykiskt tillstånd som i ICD-10 definieras som ”en önskan om att leva och bli accepterad som en medlem av det motsatta könet, ofta åtföljt av en känsla av obehag eller otillräcklighet med det egna anato-

Fel! Okänt namn på

miska könet och en önskan om hormonell eller kirurgisk behandling för att kroppsligen likna det prefererade könet så mycket som möjligt” (Socialstyrelsen, Klassifikation av sjukdomar och hälsoproblem 1997). Transsexualism är en sjukdom och behandling ges inom den allmänna sjukförsäkringens ramar. Den enda verksamma behandlingen anses vara en medicinsk och kirurgisk könskorrigering (”könsbytesoperation”), vilket i Sverige också erbjuds ihop med ett byte av juridiskt kön.

För att komma i åtnjutande av den kirurgiska delen av behandlingen krävs i dag enligt lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall att en ny juridisk könstillhörighet först fastslås. För att få denna nya könstillhörighet har Socialstyrelsens rättsliga råd som praxis att kräva ett läkarutlåtande av en psykiater som utrett patienten under en längre tid, i allmänhet kring två år. För de transsexuella patienter som behöver kirurgisk behandling krävs alltså först minst två års utredning inom psykiatrin.

I hälso- och sjukvårdslagen fastslås att alla ska ha rätt till hälso- och sjukvård på lika villkor. Det innebär att behoven hos den enskilde patienten är styrande för de insatser som ska ges, och att hinder för detta endast utgörs av begränsningar i det medicinska kunnandet, dvs. att bot eller lindring saknas. Vi anser att detta även måste gälla för transsexuella patienter.

13.2.1 Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall reglerar hur ett byte av juridisk könstillhörighet går till för transsexuella och intersexuella personer. Den reglerar också under vilka förutsättningar könskorrigering operationer av yttre och inre genitalier får ske. Att ett juridiskt byte skett, eller att sannolika skäl föreligger för att det ska ske i och med operationen, är ett krav för att tillstånd till kirurgisk behandling ska ges. Hormonbehandling, som vanligen är en kompletterande behandling, regleras inte i lagen. Lagen reglerar inte heller operationer som icke är könskorrigering och andra behandlingar, såsom exempelvis struphuvudoperationer, epilering och röstträning.

Lagen har i princip varit oförändrad sedan dess tillkomst och är på många områden otillräcklig och otidsenlig. Ett könsbyte kan bara beviljas den person som inte lever i äktenskap eller i partnerskap (3 §). Därför tvingas de som är gifta eller registrerade partner och som önskar genomföra ett könsbyte till skilsmässa. Detta är oacceptabelt. Vid tiden för lagens tillkomst var partnerskapslagen ännu inte ens påtänkt, inga andra länder hade infört möjlighet till juridiskt ”könsbyte” för transsexuella och intersexuella och attityderna mot dem som avvek från könsnormerna var mycket annorlunda jämfört med i dag.

Vänsterpartiet har i egenskap av tidigare samarbetsparti tillsammans med den socialdemokratiska regeringen tagit fram ett direktiv för översyn av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (dir. 2006:8). Utredningen beräknas avsluta sitt arbete den 1 februari 2007. Vi följer nu den pågående utredningen på detta område med intresse och avstår därför tills vidare från att föreslå ett tillkännagivande.

13.3 Hiv- och aidssatsningar

Det specialdestinerade statliga anslaget till hiv/aids-prevention i storstadsregionerna är nu överfört till utgiftsområde 9 anslag 14:1 och är därmed permanentat. Vänsterpartiet anser att detta är glädjande eftersom det är något vi arbetat för under lång tid. Den effektiva hivprevention som har bedrivits i Sverige beror till stor del på frivilligorganisationernas arbete. De har en trovärdighet när det gäller att nå ut till målgrupperna som ingen myndighet kan ersätta.

Tidigare fördelades de statliga medlen för hiv/aids-prevention regionalt i Stockholm, Göteborg och Malmö. Ett problem med detta var att regionerna och landstingen som fördelade medlen på lokal nivå själva också är aktörer. Genom att det organ som fördelade anslagen även är en aktör på området ledde detta till en orättvis konkurrenssituation om bidragen. Den som granskade ansökningarna och fattade beslut var själv en av dem som ansökte om bidrag. Därför är det glädjande att det nu är Socialstyrelsen som tar över fördelningen av dessa bidrag.

Stockholm den 23 oktober 2006

Lars Ohly (v)

Marie Engström (v)

Elina Linna (v)

Kent Persson (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Alice Åström (v)